

Володимир Резаненко,
Київський університет імені Бориса Грінченка

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО КОНФУЦІЯНСЬКОЇ МОДЕЛІ (ПРОБЛЕМИ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Попри існування у західній політичній науці значної кількості визначень концепту *громадянське суспільство*, досі годі говорити (в цьому контексті) про те, що розв'язано питання співвідношення держави та громади, зокрема, питання гарантованого захисту прав громадян, розбудови гармонійних взаємозв'язків між усіма гілками влади та громадою тощо.

Досвід вивчення особливостей суспільного буття традиційних країн Далекого Сходу дає змогу стверджувати, що в цих країнах можлива реалізація ідей громадянського суспільства передусім через те, що там не стоїть на порядку денному питання гармонізації взаємин між владною вертикаллю та суспільною горизонталлю, бо ж така гармонія базується на властивому кожному індивідові (члену громади) відчутті самозбереження і життєвої необхідності єдності спільноти, до якої він належить. Традиційними інститутами формування такого відчуття є, на самперед, релігійно-філософські вчення Китаю, основоположні принципи та ідеї яких покладаються в основу розбудови державності.

Матеріали статей є своєрідним діалогом їхніх авторів з авторами книги "Що таке японська модель: переваги та вади в добу глобалізації" (упорядник та автор вступу проф. Е.Хамагуті), обрані статті якої перекладені і опубліковані Центром сходознавства НаУКМА (2003). Прочитуємо думку Е.Хамагуті стосовно методологічних підходів західних вчених до досліджень суспільного устрою традиційних країн Далекого Сходу, зокрема Японії.

"Європейські теорії стосовно "японської специфіки", не є оригінальними; в них ми бачимо радше спотворення поглядів японських дослідників, акцентованих на унікальності японської традиційної культури... В цих теоріях робиться висновок, що специфіку традиційної культури Японії не можна зрозуміти з позиції сучасних суспільних наук". "Причиною такої думки, – зауважує далі Е.Хамагуті, – є те, що японська специфіка подається крізь призму положень західних, а не японських джерел, зміст яких авторам теорій не зрозумілий... Таким чином, некоректні погляди Заходу на японське суспільство свідчить про те, що база для наукового аналізу японської проблеми ще не створена, до того ж Захід ще не визначив своє ставлення до такого поняття, як "культурно незалежна парадигма".

На нашу думку, сказане стосується не лише Японії. Ці слова Е.Хамагуті можна адресувати також європейським китаєзнавцям, які у своїх дослідженнях, хоча й звертаються до китайських джерел, не можуть скористатись ними в повному обсязі як інформаційними через труднощі адекватного розуміння ієрогліфічного тексту, зокрема, категоріально-понятійного апарату джерел, що передається його (тесту) ідеограмами. Недостатній рівень розробленості методології сходознавчих досліджень філософської, релігійної, політологічної, соціологічної, історичної, культурологічної тощо тематик – суттєва перешкода на шляху

дослідження: соціально-політичних моделей провідних країн Далекого Сходу, антропоцентризму релігійно-філософських вчень Китаю, японської моделі високо інформаційного суспільства, громадянського суспільства конфуціянської моделі, політичної культури суспільств конфуціянської цивілізації тощо, які останнім часом активно дискутуються в наукових колах країн конфуціянської цивілізації.

Зазначимо, що згадані питання є саме об'єктами досліджень авторів поданих статей. Науковою новацією можна вважати те, що в цих статтях соціокультурний та соціально-політичний простори традиційних країн Далекого Сходу розглядаються як *тривимірні* утворення, які базуються на синкретизмі *трьох* релігійно-філософських вчень Китаю. Власне, йдеться про *тривимірну модель* формування та організації суспільств цих країн, представлену даосько-буддистською суспільною горизонталлю та конфуціянською владною вертикаллю. Кожна із цих складових виконує свої специфічні функції. Даосько-буддистська горизонталь діє як суспільний інститут духовного та фізичного вдосконалення кожного окремого члена суспільства. Головною функцією конфуціянської владної вертикалі є об'єднання окремих членів суспільства інститутом державності на фундаменті тієї ж таки даосько-буддистської горизонталі, адже конфуціянство постає своєрідною триединою (інтегруючою) основою релігійно-філософської, морально-етичної, етико-політичної складових згаданої тривимірної моделі.

Отже, саме за цією моделлю відбувається розбудова громадянського суспільства далекосхідного типу, в якому за "тривимірністю" стоять гармонійні зв'язки між конфуціянською владною вертикаллю та даосько-буддистською суспільною горизонталлю при інтегруючій ролі конфуціянства, зокрема його морально-етичної системи. Таким чином, прийняття до уваги морально-етичної складової конфуціянської доктрини державного устрою, має особливе значення для розвитку філософського дискурсу щодо визначення концепту громадянського суспільства конфуціянської моделі, за яким розуміється принципово інше (порівняно із західним) уявлення функцій інститутів владної вертикалі, їх легітимності та стосунків з громадою (інститутами суспільної горизонталі).

За Конфуцієм, держава діє виключно в інтересах громадян, які, своєю чергою, добровільно беруть на себе відповідальність за виконання вимог з боку держави. Таким чином, на відміну від західної концепції громадянського суспільства, де громадянин постає індивідуалізованим суб'єктом, який протистоїть вимогам держави (апелюючи до конституційних соціальних прав), суспільство конфуціянської цивілізації будується на суспільній свідомості, що формується в умовах синкретизму морально-етичних принципів релігійно-філософських вчень Китаю, де домінує інтегруюча роль конфуціянства. Синкретизм основоположних ідей і принципів цих вчень є основним чинником гармонізації міжособистісних стосунків у межах даосько-буддистської горизонталі і, відповідно, чинником встановлення й підтримки органічних зв'язків між суспільною горизонталлю та владною вертикаллю. В такій організаційній структурі суспільства людина не може розглядатися як емансипована одиниця, оскільки від народження інкорпорована в цю структуру як базовий конструкт-носії традицій да-

лекосхідної культури.

Отже, цінність системи державного управління, що базується на морально-етичних принципах, полягає в тому, що така система відповідає вимогам глобалізованого життя, характеру сучасних інформаційних потоків, людських взаємостосунків і ринкових взаємин тощо і, що є вельми важливим, не схильна до провокування (не розв'язуваних) конфліктів. Відтак морально-етичний аспект конфуціянської доктрини управління державою постає впливовим чинником формування політичної культури традиційних суспільств Далекого Сходу, де, на відміну від політичної культури Заходу, що базується на приватновласницькому індивідуалізмі, рушійною силою суспільного прогресу є гармонійне поєднання індивідуального та колективного. А найголовнішим з цього є те, що конфуціянство пропонує цілісний погляд на буття та закономірності відносин між його складовими, що містить в собі як світ сакрального, так і світ секулярного.

Таким чином, конфуціянську модель державного управління, яка базується на морально-етичних принципах, можна вважати безпрецедентним випадком в історії розбудови державності. За цією моделлю, моральність і політика постають єдиним цілим; етичні та політичні категорії подаються не просто як рівноцінні, а як морально-етичні цінності, що стає запорукою гармонійних взаємин між владною вертикаллю та суспільною горизонталлю як головної умови розбудови громадянського суспільства.

Андрій Вальчишин,
Національний університет
«Кієво-Могилянська академія»

ЗАГАЛЬНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ «БУТТЯ» В КОНФУЦІЯНСЬКІЙ РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Конфуціянство є тією філософською системою, що лежить в основі організації індивідуального та колективного життя народів-носіїв традицій далекосхідної культури, передусім Китаю, Японії, Кореї, В'єтнаму. Розгляд конфуціянства крізь призму поняття "буття", що є однією із первинних категорій для західної філософії, може сприяти глибшому зрозумінню основи та вихідних принципів цього релігійно-філософського вчення. Саме тому нами зроблено спробу виявити релігійно-філософські складові "буття" за конфуціянством та сформулювати його загальні закономірності через виявлення взаємозв'язків цих складових.

1. "Буття" в європейській філософській традиції

Для початку розглянемо генезис поняття "буття" у європейській філософській традиції, де воно пройшло чималий шлях розвитку. Вперше термін *буття* був застосований античним філософом Парменідом. Як зазначає А.Доброхотов [3], визначаючи буття як істинно суще, Парменід стверджував, що воно не виникло, незнищене, єдине, нерухоме, нескінченне в часі. До Парменіда предметом роздумів філософів були суцї речі, а не суще, як таке.